

NUUKSVAARA

Rovaniemi

Tietokantatunnus: TUU-13-143

Arvoluokka: 3

Muodostuma: Rantakerrostuma

Pinta-ala: 209,1 ha

Korkeus: 223 m mpy.

Karttalehti: 3612 06

Alueen suhteellinen korkeus: 93 m

Muodon suhteellinen korkeus: 93 m

Sijainti: Nuuksvaaran ja Varjakkavaaran rantakerrostumat sijaitsevat Kemijoen itäpuolella, Rovaniemeltä noin 15 kilometriä pohjoisluoteeseen.

Geologia

Muodostuma on kalottivaara, joka koostuu kahdesta vierekkäisestä vaarasta, Nuuksvaarasta ja Varjakkavaarasta. Muodostuman rantakerrostumat ovat syntyneet mannerjäätikön reunan peräännyttyä Rovaniemen alueelta viimeisen sulamisvaiheen yhteydessä noin 10 300 vuotta sitten (Johansson ym. 2005), kun alue peittyi Itämeren Ancylusjärveksi nimetyn vaiheen peittoon. Ancylusjärven ylin ranta sijaitsee Sinetän alueella noin 213 metriä nykyisen merenpinnan yläpuolella (Saarnisto 1981). Nuuksvaaran (223 m mpy.) ja Varjakkavaaran (218 m mpy.) lakialueista muodostui Ancylusjärveen kaksi pienialaista, noin kymmenen ja viisi metriä korkeaa saarta, joiden graniittista kallioperää (Väänänen ym. 1997) peitti ohut huuhtoutumaton moreenikerros. Saaret sijaitsivat laajan aina Saksan pohjoisosiin ulottuneen ulapan pohjoisreunalla alttiina kovien myrskyjen synnyttämän aallokon toiminnalle. Aallokon kulutus oli voimakkainta ylimmän rannan tasossa vaarojen ylärinteellä, johon muodostui kalliopaljastumavyöhykkeet. Aallokko huuhtoi ja lajitteli vaarojen rinteitä peittänyttä moreenia ja kerrosti niistä rantakivikoita. Soran ja hiekan aallokko kuljetti ja kerrosti vaaran alarinteille. Rantakerrostumien paksuus vaihtelee muutamasta kymmenestä senttimetristä useaan metriin (Johansson et al. 1997).

Aallokko kasasi vaaraa peittäneestä moreenista huuhtomaansa ainesta vaaran rinteille mataliksi rannan suuntaisiksi selännteiksi eli rantavalleiksi, joita talven jäät kohottivat työntämällä niitä vaaran rinnettä vasten. Maankohoamisen seurauksena aallokon toiminta jatkui ylärinteeltä alarinteille, jolloin vaaran rinteelle syntyi allekkaisia eri korkeustasoilla olevia rantavalleja. Varjakkavaaran laella ylimmän rannan tasossa (noin 213 m mpy.) on moreenista huuhtoutunut pienialainen rantakivikko, jonka graniittiset kivet ovat kohtalaisen hyvin pyörityneitä. Sen alapuolella vaaran pohjoisrinteellä on noin 199 metrin korkeustasolla matala, osittain kasvillisuuden peittämä alle puolen metrin korkuinen rantavalli, jossa kiviaines on halkaisijaltaan pääosin 0,1-0,3 metriä. Sen alapuolella noin 193 metrin korkeustasolla on toinen lyhyehkö alle puolen metrin korkuinen rantavalli. Kivikoko on sama kuin yläpuolella olevassa rantavallissa. Vaaran luoteisrinteellä on neljäs rantavalli noin 187 metrin korkeustasolla, mutta se on pääasiassa kasvillisuuden peitossa. Valli kohoaa vain hieman rinteiden profiilista. Nuuksvaarassa on vastaavilla korkeustasoilla matalia rantavalleja. Varjakkavaaran ja Nuuksvaaran välisen maastopainanteen poikki on kerrostunut tombolo-tyyppinen rantakerrostuma. Se on soraisesta hiekasta kerrostunut kaarenmuotoinen kannas, joka yhdistää Varjakkavaaran kaakkoisrinteen Nuuksvaaran koillisrinteeseen. Kannaksen korkeus on Varjakkavaaran puoleisessa päässä kolmisen metriä, josta se madaltuu kohti Nuuksvaaraa. Vaarojen väliseen painanteeseen ja vaarojen läntisille alarinteille on kerrostunut aallokon vaarojen ylärinteiltä irrottamaa hiekkaa ja paikoin hieman soraa ohuiksi rinteidenmyötäisiksi kerroksiksi.

Biologia

Nuuskvaaran moreenikalottivaaran biologiset arvot ovat melko vaatimattomat. Varjakkavaaran kasvillisuutta ei inventoitu, mutta luultavasti se on samankaltainen kuin Nuuksvaara. Nuuskvaaran loiva, kalliainen ylärinne on kanervalaikkuinen ja sen poronjäkäliköt on kaluttu mataliksi. Laakeiden, graniittisten kallioiden kivipintoja peittävät mm. napajäkälät, kivitierasammal sekä karhunsammalet. Muinaisrantakivikoissa ja kallioiden kulmissa vallitsee kaarrekarvevaltainen kalliokasvillisuus. Kallioiden karuilla matalilla ja viistoilla pystypinnoilla kasvaa edellisten lajien lisäksi mm. kalliokarstasammalta, torasammalia, louhisammalta ja kalliiosokarvetta.

Vaaran metsät vaihtelevat karuista kalliomänniköistä kuiviin ja kuivahkoihin kankaisiin. Vaaran moreenilaella on kasvatismännikköä, jossa on sekapuuna jonkin verran kuusta ja vähemmän koivua. Varvikko on puolukkaista ja mustikkaista ja paikoin on lisäksi kanervalaikkuja. Poronjäkäliköt on syöty mataliksi. Kalliouisilla ylärinteillä kasvaa harvakseltaan varttunutta männikköä, jossa on myös tykkyvaurioisia ja palokoroisia mäntyjä sekä joitakin keloja. Rinteiden kurumaisessa notkelmassa on hieman tuoreempaa metsää, jossa mustikkavarvikon seassa kasvaa lillukkaa ja metsämarretta. Kurun puusto on varttunutta lepän sekaista kuusikkoa. Rinne on tyvelle saakka varttunutta männikköä.

Maisema ja muut arvot

Nuuskvaara hahmottuu kohtalaisen hyvin kallioisena vaarana Ounasjoen laaksosta, varsinkin joen länsipuolen tieltä. Moreenikalotitkin hahmottuvat kohtalaisesti, mutta rantakivikot ovat niin pienialaisia ja puuston peittämiä, että ne

eivät hahmotu rinteitä pidemmälle. Vaarojen avoimilta kallio- ja kiviikkoalueilta avautuu kaunis jokimaisema Ounasjoen laaksoon sekä sen yli kohtuullinen vaaramaisema länteen. Muodostumalta itään avautuu metsäinen vaaramaisema. Vaarojen kalottien, rinteiden rantavallien ja kalliopaljastumien sekä sora-, hiekka- ja moreenialueiden vaihtelu lisäävät muodostuman sisäisen maiseman monimuotoisuutta. Nuuksvaaran valtakunnallisesti arvokas kallioalue (KAO120096) sijaitsee muodostuman alueella. Muodostuman länsipuolella on Ounasjoen Natura-alue (FI1301318) ja noin kahden kilometrin päässä luoteessa alkaa Ounasjoen maisemakokonaisuuksien alue (MAO120137).

Kirjallisuus:

Johansson, P. (toim.) & Kujansuu, R. (toim.); Eriksson, B., Grönlund, T., Kejonen, A., Maunu, M., Mäkinen, K., Saarnisto, M., Virtanen, K. & Väisänen, U. 2005. Pohjois-Suomen maaperä : maaperäkartojen 1:400 000 selitys. Summary: Quaternary deposits of northern Finland - explanation to the maps of Quaternary deposits 1:400 000. Geologian tutkimuskeskus. Espoo. 236 p.

Johansson, P., Maunu, M. & Väisänen, U. 1997. Nuuksvaaran maaperäkartan 3612 06 selitys. Maaperäkartan selitys 1 : 20 000, 361206. Geologian tutkimuskeskus.

Saarnisto, M. 1981 Holocene emergence history and stratigraphy in the area north of the Gulf of Bothnia. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae. Series A. III. Geologica - Geographica* 130. 42 p.

Väänänen, J., Hanski, E. & Perttunen, V. 1997. Rovaniemi. Kallioperäkarta 1 : 100 000, 3612. Geologian tutkimuskeskus.